

Etl Alex – Csiki Varga Tamás:¹ A Bundeswehr finanszírozása és készenléte

Vezetői összefoglaló

- A német védelmi kiadások alacsony szintje miatt Németország évek óta a NATO-n belüli, tehermegosztásról szóló viták középpontjában áll, a német haderő pedig tartósan alulfinanszírozottá vált.
- A Bundeswehr személyi állományának csökkenését 2016-ban sikerült megállítani: létszáma jelenleg 181.000 fő körüli, ami azonban még jelentősen elmarad a 2024-re kitűzött 198.000 fős céltől. Valószínűsíthető, hogy a hiány mérséklése érdekében a Bundeswehr előbb vagy utóbb megnyit bizonyos pozíciókat az európai uniós állampolgárok előtt is, ezáltal tovább fokozva a szakképzett, németül (is) beszélő munkaerőért folytatott versenyt (Közép-) Európában.
- A német védelmi költségvetésen belül aránytalanul alacsonyak az eszközbeszerzésre fordított kiadások. Ennek eredményeképp a papíron impozáns eszközpark ellenére a Bundeswehr jelentős készenléti problémákkal küzd.
- A haderő túlterheltsége az elmúlt években egyre látványosabb botrányokhoz vezetett, a készenléttel kapcsolatos hiányosságok pedig negatívan hatnak a Bundeswehr működésére és kiképzési folyamataira is.
- Bár a német védelmi költségvetés 2016 után növekedésnek indult, ez még önmagában nem elég a strukturális problémák megoldásához. Ráadásul a 2019 nyarán elfogadott költségvetési tervek alapján a védelmi kiadásokra fordítható keret 2021-től kis mértékben ismét csökkenni fog.

A Németország stratégiai jövőképét bemutató elemzésünk² nyomán a német védelmi kiadások alakulását és ezek tükrében a Bundeswehr helyzetét elemezzük. Előbb a német védelmi kiadások trendjeit tekintjük át és összehasonlítjuk azokat az európai kontinens vezetői katonai hatalmainak ráfordításaival, majd a Bundeswehr helyzetére fókuszálunk, amelynek keretében egyfelől bemutatjuk a haderő személyi állományának alakulását, másfelől értékeljük eszközeit és a készenléttel, modernizációval kapcsolatos problémákat.

Németország védelmi kiadásainak trendjei

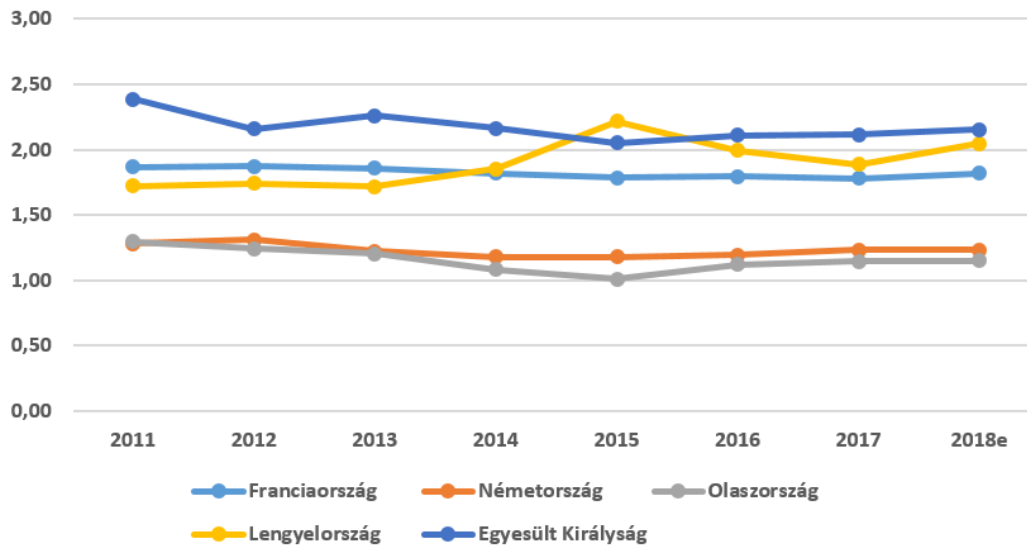
Az európai védelmi kiadások mértéke hosszú idő óta jelenti a NATO-n belüli tehermegosztással kapcsolatos viták egyik központi elemét.³ E vitákban, az európai kontinens vezető gazdasági hatalmaként, főszerepet tölt be Németország – általában a bírálókat alanyaként. Ebből kifolyólag Berlint évek óta folyamatos, nyílt kritikák érik, amiért aránytalanul keveset fordít a védelmi szektorra.⁴ Ez az aránytalanság akkor válik igazán látványossá, ha a német védelmi kiadásokat az európai nagyhatalmak kiadásaival vetjük össze. Az elmúlt évek során ugyanis Németország tartósan a GDP 1,15-1,3%-a között tartotta védelmi kiadásait, ami sokkal inkább az olasz mintához áll közelebb, semmint az európai kontinens vezetői katonai hatalmainak számító francia vagy brit ráfordításokhoz. (1. ábra) Mindez pedig azt eredményezi, hogy bár a német bruttó hazai össztermék (GDP) mintegy 1.000 milliárd euróval nagyobb, mint a brit vagy a francia, nominálértéken nézve a német védelmi kiadás csak a harmadik legnagyobb az európai kontinensen. (2. ábra)

¹ Etl Alex (etl.alex@uni-nke.hu) az NKE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet tudományos segédmunkatársa, Csiki Varga Tamás (csiki.tamas@uni-nke.hu) az NKE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet tudományos munkatársa.

² CSIKI VARGA Tamás – ETL Alex: A „müncheni konszenzus” és Németország stratégiai jövőképe. [online], 2019. 09. 19. *SVKK Elemzések*, 2019/19. [2019. 09. 20.]

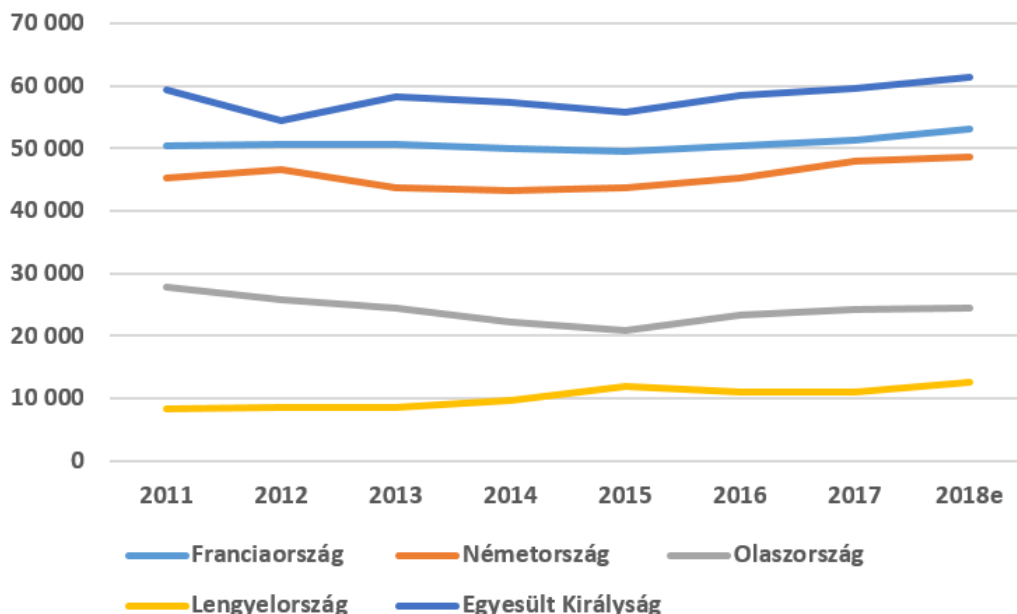
³ Erről bővebben lásd: CSIKI Tamás: *Hol a pénz? A NATO védelmi kiadási trendjei és a közös teherviselés kérdései*, [online], 2017. 02. 20. *SVKK Elemzések*, 2017/2, Forrás: svkk.uni-nke.hu [2019. 07. 30.]

⁴ Lásd például: *Donald Trump rails against German defense spending shortfall*, [online], 2018. 05. 18. Forrás: dw.com [2019. 07. 30.]

1. ábra: Az európai nagyhatalmak védelmi kiadásainak mértéke a GDP arányában, 2011-2018 (2010-es árfolyamon, a 2018-as adatsor becslés)⁵

E látványos különbség ugyanakkor viszonylag hosszú múltra tekint vissza, hiszen már a hidegháború során állandósult az (akkori) NSZK, illetve Franciaország, valamint az Egyesült Királyság védelmi kiadásai közti különbség. (3. ábra) Való igaz, hogy a hidegháború vége általánosan a védelmi költségvetés csökkenéséhez vezetett, Németország esetében azonban e folyamat gyorsabban és nagyobb mértékben zajlott, mint a többi európai nagyhatalom esetében. A két német állam újraegyesülését és a hidegháború végét követően a német védelmi kiadások mértéke gyors ütemben zuhanni kezdett, és a GDP arányában a kilencvenes évek elejétől kezdve még az olasz ráfordítás mértékét is alulmúlta.

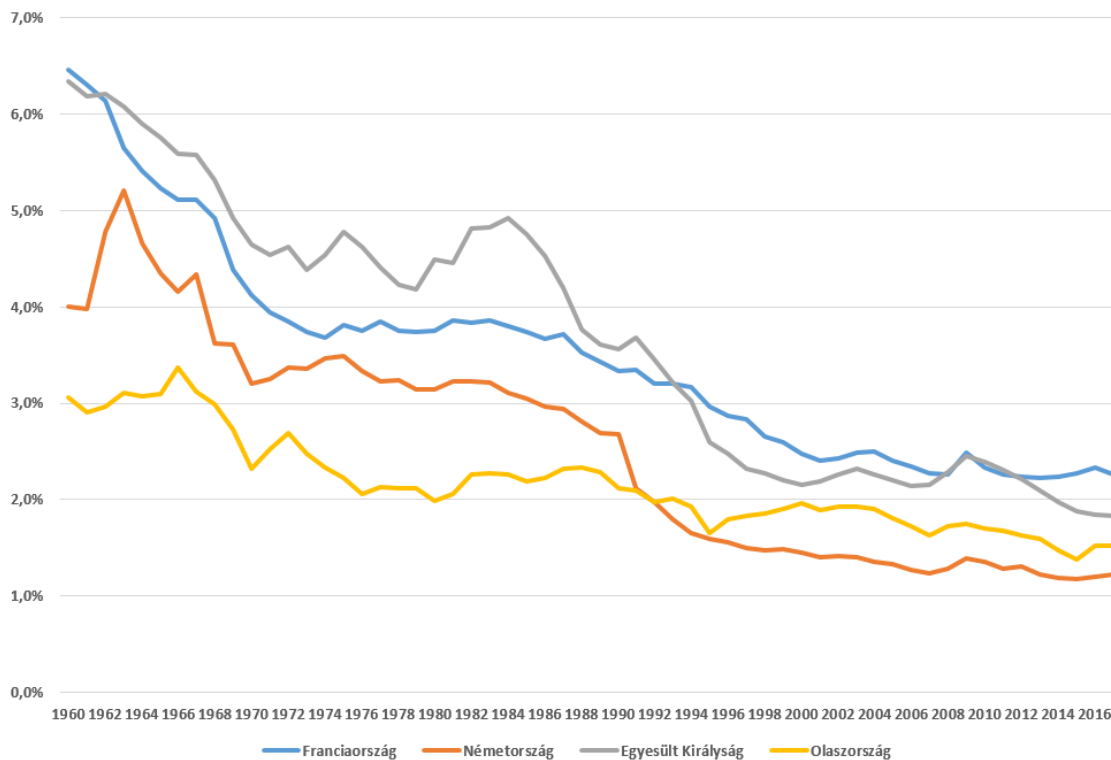

2. ábra: Az európai nagyhatalmak védelmi kiadásai, 2011–2018 (millió dollár, 2010-es árfolyamon kifejezve, a 2018-as adatsor becslés)⁶

⁵ Az ábra adatainak forrása: [Defence Expenditure of NATO Countries \(2011-2018\)](#), [online], 2019. Forrás: nato.int [2019. 08. 13.]

⁶ Az ábra adatainak forrása: [Defence Expenditure of NATO Countries \(2011-2018\)](#)

Az ezredfordulóra a német védelmi kiadások a GDP 1,4%-a körül stabilizálódtak és tartották is magukat ezen az értéken egészen 2009-ig. Ekkor azonban – elsősorban a gazdasági világválság és az ennek nyomán hozott gazdasági megszorító intézkedések hatására – a német védelmi szektort újabb, jelentős költségelvonás sújtotta, aminek hatásaképp a védelmi kiadások előbb a GDP 1,3 majd 1,2%-ára estek vissza. Ezzel párhuzamosan Berlin átfogó haderő-átalakításba kezdett, amelynek keretében – 2011-ben – felfüggesztette a sorkatonai szolgálatot, majd jelentősen csökkentette a Bundeswehr állományát és nemzetközi ambícióját, valamint bezárásra ítélte 31 katonai bázist.⁷

3. ábra: A védelmi kiadások hosszú távú trendje a GDP arányában, 1960–2016 (%)⁸

Utólag megállapíthatjuk, hogy bár a haderő-átalakítás a gazdasági racionalizáció jegyében zajlott és jelentős megtakarításokat eredményezett, ám ezzel együtt tartós alulfinanszírozottsághoz és strukturális problémák kialakulásához is vezetett. Hamar nyilvánvalóvá vált az is, hogy a 2011-es Védelempolitikai irányelvek alapján lefektetett ambiciózus célok – a költségelvonással párhuzamosan – önmagukban sem lennének megvalósíthatók, azonban 2014 után e célok „kiigazítására” is sor került az európai biztonsági környezet romlása, az orosz–ukrán konfliktus és a NATO-n belül a területvédelmi feladatok visszatérő nagyobb hangsúlya következtében.⁹ A megszorítási intézkedésekből fakadó költségvetési nehézségeket tovább fokozták a strukturális hiányosságok és a rossz menedzsment, aminek köszönhetően többször is előfordult, hogy a nyilvánvaló szükségletek ellenére

⁷ CSIKI Tamás: *A német védelempolitika régi-új alapja és új felépítménye*, *Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle*, 5. évf., 2012/3, 57.

⁸ A hosszabb időtáv szemléltetése érdekében a 3. sz. ábrán a Stockholm International Peace Research Institute adatait használtuk, így ebben az esetben az számok eltérhetnek a korábbiakban bemutatott NATO kalkulációktól. Az adatok forrása: *SIPRI Military Expenditures Database*, [online], 2018. Forrás: sipri.org [2019. 07. 25.]

⁹ Bővebben erről lásd: CSIKI VARGA – ETL: A „müncheni konszenzus” és Németország stratégiai jövőképe, 3-4.

sem sikerült a meglévő pénzt teljes egészében elköltenie a védelmi szektornak (2017-ben például az eszközbeszerzésre szánt 5,9 milliárd euróból végül 600 millió maradt a kasszában).¹⁰ A folyamat eredményeképp a Bundeswehr jelentősen amortizálódott, és a szervezet készenléti és bevethetőségi szintje is csökkent.¹¹

Ez ugyanakkor 2014-ig viszonylag keveseket zavart, hiszen a fejlődő országokban végrehajtott válságkezelő és békefenntartó műveletek mellett senki nem számolt a kollektív védelmi feladatok újbóli felértékelődésével. Ennélfogva pedig a Bundeswehr feltöltetlen egységei, leamortizálódott eszközei sem tűntek akkora problémának, amíg a haderő képes volt ellátni a rábízott műveleti feladatokat. Az orosz–ukrán konfliktus kirobbanása azonban megváltoztatta a hidegháború lezárása után kialakult és azóta fennálló európai biztonsági architektúra egyes alapelemeit, és újra ráirányította a NATO-tagállamok figyelmét a kollektív területvédelmi feladatok ellátására.¹² A német védelmi költségvetés alakulása szempontjából nézve pedig kiemelt fontossággal bírt a NATO walesi csúcstalálkozóján elfogadott Transzatlanti nyilatkozat, amelyben a tagállamok egyaránt hitet tettek amellett, hogy megfordítják a védelmi költségvetések csökkenő trendjét, és elmozdulnak a NATO által elvárt GDP 2%-os arányszám irányába (sőt a csúcstalálkozó Zárónyilatkozata megerősítette azt a NATO-irányelvet is, hogy a védelmi kiadások 20%-át eszközbeszerzésre kell fordítani).¹³

Az már ekkor látható volt, hogy a német védelmi kiadások tekintetében teljesen irreális elvárás a GDP 2%-os arányszám elérése. Egyfelől azért, mert nem működnek megfelelően (például túlszabályozottak) azok az intézményi folyamatok a védelmi minisztérium, a beszerzésekkel foglalkozó háttérintézmények, a fejlesztésekkel foglalkozó tudományos–technológiai fórumok és a termelő piaci szereplők között, amelyek ekkora összeg elköltéséhez szükségesek lennének.¹⁴ Másrészt azért, mert a védelmi kiadások mértéke kapcsán nincs belpolitikai és társadalmi konszenzus és a jelentősebb kiadásnövelést csak a CDU/CSU pártszövetség támogatja.¹⁵ Harmadrészt pedig azért, mert a német védelmi kiadásoknak a GDP 2%-ára emelése 79 milliárd dollár (66,95 milliárd euró) körüli összeget jelentene, ami közel 20 milliárd dollárral (16,95 milliárd euróval) haladna meg a brit és 25 milliárddal dollárral (21,2 milliárd euróval) a francia védelmi költségvetést; ez pedig már önmagában felvetne bizonyos – a történelmi terhekből fakadó – kérdéseket a német és az európai közvéleményben.

Bár az elsősorban Washingtonból érkező kritikákra válaszul Sigmar Gabriel külügyminisztersége idején egyértelművé tette, hogy Németországnak nem célja a GDP 2%-os arány elérése, ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a walesi csúcstalálkozó nyomtalanul elmúlt volna.¹⁶ 2015 után ugyanis a német védelmi költségvetés növekedésnek indult és 2018-ban a becslések alapján elérte a GDP 1,24%-át, ami nominálértéken megközelítőleg 49 milliárd dollár (41,5 milliárd euró) körüli összeget jelenthet.¹⁷ Ennek eredményeképp némileg záródott a francia/brit és a német kiadások közti olló is: míg előbbieket 2014-ben 7 és 14 milliárd dollárral (5,3 milliárd és 10,5 milliárd euróval) haladták meg a német büdzsét, addig a különbség 2018-ban a becslések alapján csak 4,3 és 11 milliárd dollár (3,6 és 9,3 milliárd euró) maradt.¹⁸ Sőt, a nemrég leköszönt védelmi miniszter, Ursula von

¹⁰ Tobias BUCK: [Germany struggles to find ways of spending extra cash on defence](#), [online], 2018. 05. 18. Forrás: ft.com [2019. 07. 29.]

¹¹ E folyamat részleteivel a tanulmány második felében foglalkozunk.

¹² Erről bővebben lásd: CSIKI Tamás – TÁLAS Péter – VARGA Gergely: A NATO walesi csúcstalálkozójának napirendje és értékelése, *Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle*, VII. évf., 2014/4, 112-128. és TÁLAS Péter: [A varsói NATO-csúcs legfontosabb döntéseiről](#), [online], 2016. 07. 11. *SVKK Elemzések*, 2016/10, Forrás: svkk.uni-nke.hu [2019. 08. 11.]

¹³ [The Wales Declaration on the Transatlantic Bond](#), [online], 2014. 09. 05. Forrás: nato.int [2019. 07. 30.], [Wales Summit Declaration](#), [online], 2014. 09. 05. Forrás: nato.int [2019. 07. 30.] és CSIKI – TÁLAS – VARGA: A NATO walesi csúcstalálkozójának napirendje és értékelése.

¹⁴ Christian MÖLLING: [Germany's Defense Budget Increase: Analytically Wrong but Politically Right](#), [online], 2016. 01. 28. Forrás: gmfus.org [2019. 08. 01.]

¹⁵ Tony LAWRENCE– Gabriel WHITE: [Germany's Defence Contribution. Is Berlin underperforming?](#), [online], 2018. Forrás: icds.ee [2019. 08. 01.], 9-10.

¹⁶ Arthur BEESLEY: [German foreign minister hits out at Tillerson's demand for more Nato spending](#), [online], 2017. 03. 31. Forrás: ft.com [2019. 08. 01.]

¹⁷ [Defence Expenditure of NATO Countries \(2011-2018\)](#), 8.

¹⁸ Az ábra adatainak forrása: [Defence Expenditure of NATO Countries \(2011-2018\)](#), 7.

der Leyen korábbi tervei szerint a védelmi kiadások mértéke 2024-re elérhetné a GDP 1,5%-át.¹⁹ Von der Leyen azt is hangsúlyozta, hogy a teljes védelmi költségvetésből – annak évi 3,5-4,5 milliárd dolláros (2,9-3,8 milliárd eurós) emelésével – összesen mintegy 140 milliárd dollárt (118 milliárd eurót) fordítana eszközbeszerzésre 2030-ig.²⁰

Az optimista várakozásokat ugyanakkor némiképp árnyalja, hogy korábban csak jelentős közbenjárása és hivatalos tiltakozása árán sikerült elérnie, hogy a 2018 tavaszán benyújtott költségvetés-tervezetben feltüntetett 41,5 milliárd euró (49 milliárd dollár) helyett végül 43,2 milliárd euróval (50,97 milliárd dollárral) gazdálkodhatott a német védelmi szektor 2019-ben.²¹ Ez körülbelül 4,5 milliárd euróval (5,3 milliárd dollárral) több, mint a 2018-as keretösszeg, ám az eset így is jól szemlélteti a német védelempolitika nehézségeit.²² Rövid távon pozitív fejlemény, hogy a 2019 júniusában elfogadott költségvetési keretszámok 44,9 milliárd eurót (52,98 milliárd eurót) biztosítanak a védelmi szektor számára 2020-ra.²³ Ehhez képest a 2019 nyarán elfogadott költségvetés alapján a védelmi kiadásokra fordítható keret 2021-re nemhogy nőne, hanem előbb 44,08 milliárd euróra (52,01 milliárd dollárra), majd 2023-ra 43,98 milliárd euróra (51,89 milliárd dollárra) csökkenne.²⁴ Közép- és hosszú távon ezért fontos látni, hogy a védelmi kiadások jelentős emelését könnyen alááshatják a téma körüli társadalmi, gazdasági és politikai viták. Ráadásul a kis mértékű, nominális növelés a jelenlegi trendek alapján inkább csak a GDP arányában szinten tartásra, semmint a 2024-ig tervezett 1,5%-os cél elérésére lenne elegendő.

A Bundeswehr állapota

Személyi állomány

A 2011-es haderő-átalakítással és a sorkatonai szolgálat felfüggesztésével drasztikusan csökkent a Bundeswehr személyi állománya: a 2010-ben szolgálatot teljesítő 246.000 főről a 2015-ös mélypontot jelentő 177.000 főig.²⁵ Bár a – gazdasági válság hatására végrehajtott – 2010–2015 közötti létszámcsökkentés lényegében mindegyik nagyobb európai haderőre jellemző volt,²⁶ annak mértéke ugyanakkor egyértelműen Németország esetében volt a legnagyobb (körülbelül 70 ezer fő, míg Franciaország esetében 30 ezer, Olaszország esetében 15 ezer, az Egyesült Királyság esetében pedig 57 ezer fő körül alakult). Ugyanakkor e tendenciában közrejátszik az is, hogy más európai országok már korábban végrehajtották a haderőmodell-váltással járó csökkentéseket. A Bundeswehr leépítésének köszönhetően a 2015-ös mélypontra a német haderő méreteiben az olasz haderőt is alulmúlta. (1. táblázat)

¹⁹ Joshua POSANER: [German defense minister strikes back on NATO spending target](#), [online], 2018. 04. 07. Forrás: politico.eu [2019. 08. 09.]

²⁰ MÖLLING: [Germany's Defense Budget Increase...](#)

²¹ Az itt feltüntetett adatok a hivatalos központi költségvetésben megjelent számokat tükrözik. Ennek összeállítása módszertanilag különbözik a NATO által kalkulált védelmi kiadásoktól. Ez az oka annak, hogy a korábbiakban ismertetett számok eltérnek a hivatalos költségvetésben feltüntetett számadatoktól. [Bundeshaushaltsplan 2019. Einzelplan 14. Bundesministerium der Verteidigung](#), [online]. Forrás: bmvg.de [2019. 07. 29.]

²² Sebastian SPENGER: [German defense budget angers critics — including the defense minister](#), [online], 2018. 05. 02. Forrás: defense-news.com [2019. 07. 29.]

²³ [Gesamtwirtschaftliche Ausgangslage und finanzpolitische Konzeption](#), [online], 2019. 06. 26. Forrás: bundesfinanzministerium.de [2019. 08. 13.]

²⁴ [Unterrichtung durch die Bundesregierung. Finanzplan des Bundes 2019 bis 2023](#), [online], 2019. 08. 09. Forrás: bundesrat.de [2019. 08. 13.], 22.

²⁵ Erről részletesen lásd: CSIKI: Német haderőreform, 2010–2011.

²⁶ Bővebben lásd: CSIKI Tamás: A gazdasági válság hatása a Magyarországgal szövetséges államok védelmi reformjaira és stratégiai tervezésére. *Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle*, VII. évf., 2014/2, 77–100.

Ország	2010	2015	2018e
Franciaország	234	205	208
Németország	246	177	183
Olaszország	193	178	180
Lengyelország	100	99	118
Egyesült Királyság	198	141	145

1. táblázat: Az egyes európai haderők személyi állományának változása, 2010-2018 (ezer fő, a 2018-as adatsor becslés)²⁷

E trendet végül 2016-tól sikerült megfordítani, amikor a sorozatos kritikák és a Bundeswehr egyre nyilvánvalóbb túlterheltsége következtében a személyi állomány, ha csak kis mértékben is, de növekedni kezdett. A NATO becslései alapján 2018-ban 183.000 fő szolgált a német haderőben, míg a Bundeswehr adatai ennél valamivel kisebb állománnyal számoltak. A 2019. júliusi hivatalos állapot alapján ugyanis mintegy 173.000 hivatásos és további körülbelül 8.000 önkéntes katona szolgált a haderőben.²⁸ Mindez lebontva nagyságrendileg körülbelül 62.000 főt jelent a szárazföldi erők (*Heer*) esetében, további 28.000 fő szolgál a légierőnél (*Luftwaffe*), 16.000 fő a haditengerészet (*Marine*) kötelékében, ezen felül pedig 28.000 fő az Összhaderőnemi Parancsnokság (*Streitkräftebasis*) állományában, mintegy 20.000 fő az Összhaderőnemi Egészségügyi Szolgálatnál (*Zentraler Sanitätsdienst*) és 13.000 fő a Kiber- és Információs Parancsnokságon (*Cyber- und Informationsraum*).²⁹

A cél összességében 2024-re a 198.000 fős haderő kialakítása.³⁰ Bár az utóbbi években látott növekedés és a kitűzött cél is pozitív fejleménynek tekinthető, ugyanakkor a Bundeswehr feltöltöttségének nehézségeit érzékelteti, hogy – a magasabb szintű beosztásokban – rövid távon mintegy 21.000 pozíció várt feltöltésre.³¹ Papíron tehát, bár növekednek a keretszámok, a gyakorlatban az újonnan érkezők bevonása, kinevezése és kiképzése rendkívül időigényes feladat, ebből fakadóan pedig a Bundeswehr állományának optimalizálása sem képzelhető el egyik napról a másikra.³² A hiány enyhítése kapcsán az egyik potenciális megoldási lehetőség lehet a Bundeswehr megnyitása az uniós állampolgárok előtt. Erre az opcióra már a 2016-os Fehér Könyv is célzott.³³ Sőt, legutóbb 2018 decemberében Eberhard Zorn főszemlélő utalt arra, hogy mérlegelik bizonyos szakértői pozíciók esetében a toborzás kiterjesztését.³⁴ Amennyiben ez bekövetkezik, úgy a Bundeswehr a toborzás tekintetében könnyen az európai haderők konkurenciájává válhat.

Eszközök

A német védelmi költségvetés belső megoszlását tekintve illeszkedik ahhoz az általános trendhez, hogy a legnagyobb költségvetési tételt (2018-ban körülbelül 47%-ot) a személyi kiadások jelentik. (5. ábra) Ez Európán belül önmagában nem tekinthető kirívó értéknek, hiszen a személyi kiadások aránya Franciaország esetében is

²⁷ Az ábra adatainak forrása: [Defence Expenditure of NATO Countries \(2011-2018\)](#)

²⁸ *Stärke: Militärisches Personal der Bundeswehr*, [online], 2019. 07. 16. Forrás: bundeswehr.de [2019. 08. 11.]

²⁹ Uo.

³⁰ *Unterrichtung durch den Wehrbeauftragten. Jahresbericht 2017. (59. Bericht)*, [online], 2018. 02. 20. Forrás: bundestag.de [2019. 08. 02.], 20.

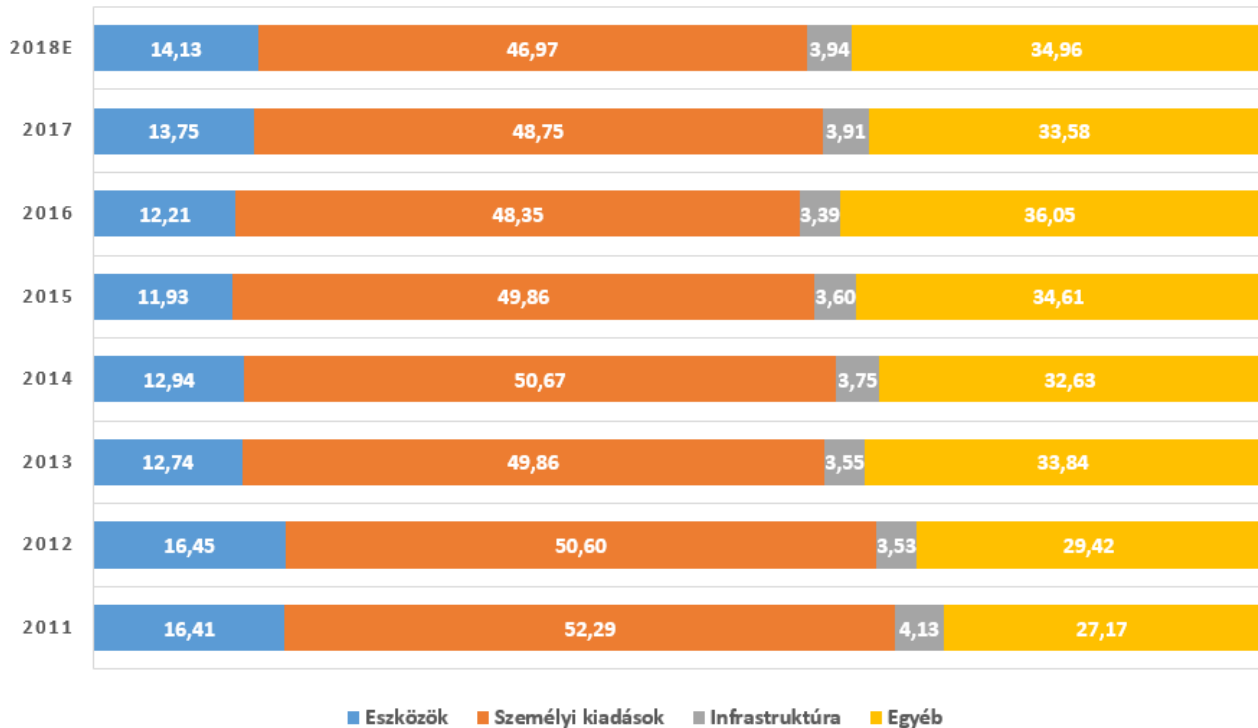
³¹ *Unterrichtung durch den Wehrbeauftragten. Jahresbericht 2017. (59. Bericht)*, 21.

³² Uo.

³³ *Weissbuch 2016. Zur Sicherheitspolitik und zur Zukunft der Bundeswehr*, [online], 2016. Forrás: bmvg.de [2019. 08. 07.], 120.

³⁴ *German army 'could recruit EU citizens'*, [online], 2018. 12. 27. Forrás: bbc.com [2019. 08. 05.]

hasonlóan alakul, míg például az olasz védelmi költségvetésen belül 65%-ot jelent. Ráadásul 2011 után a német személyi kiadások aránya még csökkent is néhány százalékot. Ezzel szemben viszont európai viszonylatban is magasnak tekinthetők a NATO számításai szerint a német műveleti és fenntartási költségek. Ezek aránya 2018-ban nagyságrendileg 35% körül alakult, míg Franciaország esetében 26, Lengyelország esetében 23, Olaszország esetében pedig csak 11% körül mozgott.³⁵

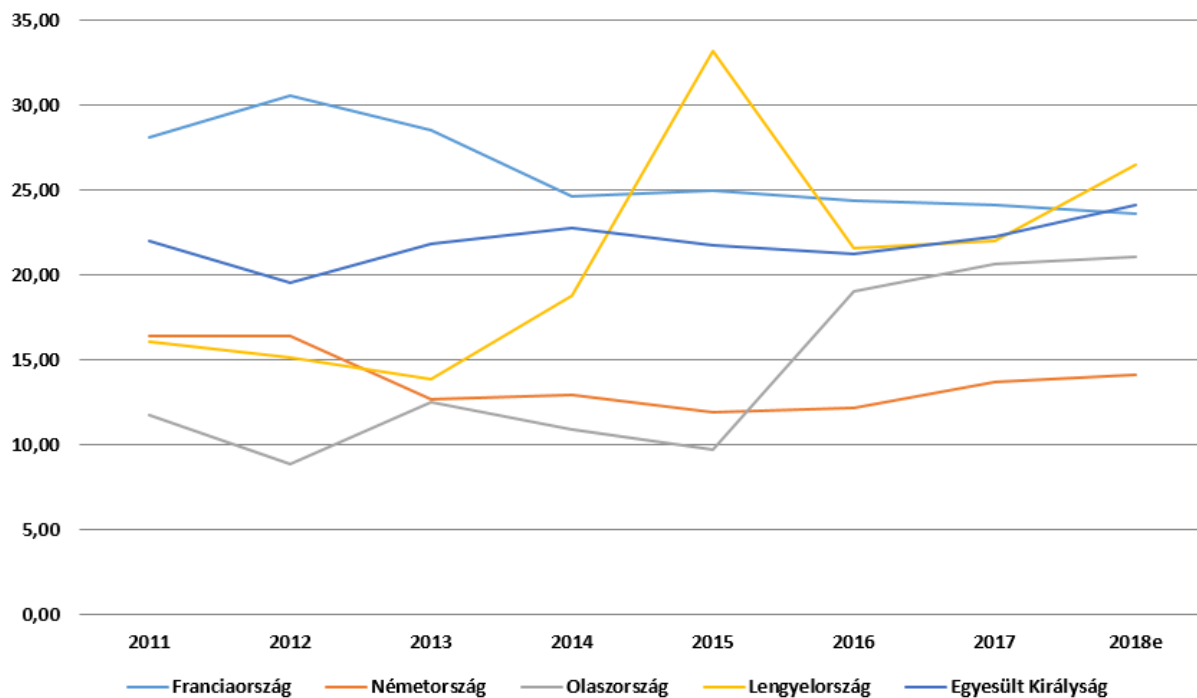
4. ábra: A német védelmi kiadások megoszlása költségkategóriák szerint, 2011–2018 (a 2018-as adat becslés)³⁶

Az elmúlt évek trendjei alapján ezt az anomáliát a német védelmi költségvetés rendszerint az eszközbeszerzésre fordított kiadások kapcsán próbálta korrigálni. A német ráfordítások mértéke ugyanis látványosan alulmúlja a jelentős európai haderők eszközbeszerzésre fordított kiadásait. (6. ábra) Míg az eszközbeszerzések aránya 2011-ben 16,5% körül alakult, addig ez a mérőszám 2018-ra körülbelül 14%-ra csökkent. Összehasonlításképp ez a mutató Franciaország esetében 23,6%, Olaszország, valamint az Egyesült Királyság esetében 21-22%, Lengyelország esetében pedig 24%. Ez egyfelől azt jelenti, hogy Németország elmarad a walesi csúcstalálkozón tett 20%-os vállalástól, másfelől pedig azt, hogy az eszközbeszerzések viszonylatában a NATO összes tagországát tekintve 2018-ban mindössze 10 – többnyire lényegesen kisebb haderővel rendelkező – tagállam (Albánia, Belgium, Csehország, Dánia, Görögország, Horvátország, Kanada, Montenegró, Portugália és Szlovénia) teljesített rosszabbul, mint Németország.³⁷

³⁵ Defence Expenditure of NATO Countries (2011-2018)

³⁶ Az ábra adatainak forrása: Defence Expenditure of NATO Countries (2011-2018)

³⁷ Uo.

5. ábra: Eszközbeszerzésekre fordított kiadások aránya az európai nagyhatalmak védelmi költségvetésén belül, 2011–2018 (a 2018-as adat becslés)³⁸

Szervezeti szinten a szárazföldi erők három hadosztályba (1. páncélos hadosztály; 10. páncélos hadosztály; gyorsreagálású hadosztály) tagozódnak.³⁹ A konkrét eszközparkot tekintve a szárazföldi erők gerincét túlnyomó többségében német eszközök adják.⁴⁰ A Military Balance évkönyv adatai alapján a harckocsiállomány esetében ez 236 darab Leopard harckocsit jelent (amelyből 217 darab a 2A5/A6 és 19 darab a 2A7 típusba tartozik).⁴¹ A gyalogsági harcjárművek zöme (körülbelül 357 darab) továbbra is a mára már elavultnak tekinthető Marder 1A3/A4/A5 típusok valamelyikébe tartozik, ugyanakkor az utóbbi években egyre növekedett a haderőn belül a modern Puma páncélozott harcjárművek aránya (körülbelül 221 darab).⁴² A páncélozott szállító harcjárművek többsége (összesen 531 darab) a szintén elavultnak számító TPz Fuchs családhoz tartozik, ezeket az eszközöket ugyanakkor fokozatosan szorítja ki a modernebb Boxer (összesen 208 darab).⁴³ A tüzérség elsősorban a 113 darab PzH 2000 önjáró lövegére támaszkodik. A szárazföldi erők kötelékében található 53 darab német–francia közös fejlesztésű Tiger harci helikopter, valamint 110 darab szállítóhelikopter (63 darab NH90; 41 darab Bell 205 és 14 darab H135) és összesen 128 darab, elsősorban felderítésre alkalmazható pilótanélküli légi jármű (44 darab KZO és 84 darab LUNA UAV).⁴⁴ A haditengerészet kötelékében 6 darab 212A típusú tengeralattjáró, 4 darab Brandenburg-osztályú, 3 darab Sachsen-osztályú, 2 darab Brema-osztályú és 5 darab Braunschweig-osztályú fregatt szolgál.⁴⁵ A légierő 129 darab Eurofighter Typhoon vadászgépre, és a mára már kissé elavultnak számító 88 darab Tornado harci repülőgépre támaszkodik. A légiszállítási feladatok kapcsán a Bundeswehr az

³⁸ Az ábra adatainak forrása: [Defence Expenditure of NATO Countries \(2011-2018\)](#)

³⁹ Chapter four: Europe. *The Military Balance 2019*. International Institute for Strategic Studies, London, 2019, 110.

⁴⁰ A továbbiakban csak a meghatározó harcértéket képviselő és logisztikai–támogató eszközök típusát és számát részletezzük. A lista nem teljeskörű.

⁴¹ Chapter four: Europe. *The Military Balance 2019*, 110.

⁴² Uo.

⁴³ Uo.

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ Chapter four: Europe. *The Military Balance 2019*, 111.

A400M típust alkalmazza, míg a légierő kötelékében szolgál 70 darab CH-53 Sea Stallion nehéz szállítóhelikopter, 3 darab Cougar II szállítóhelikopter, valamint 15 darab H145M többcélú helikopter is.⁴⁶ Ezen felül pedig a német légvédelem – többek között – Patriot rendszereket is működtet.⁴⁷

Készenlét

Bár papíron a német haderő méretei és eszközei első ránézésre impozánsnak tűnhetnek, a 2011 óta fennálló tartós alulf finanszírozottság egyértelműen érezteti hatásait. Ennek nyomán az elmúlt évek során egymást érték a Bundeswehr fegyverzetével kapcsolatos különböző botrányok. Emlékezetes ezek közül az a 2015-ös eset, amikor egy norvégiai NATO hadgyakorlaton a Bundeswehr egyik járművének fegyverzetét feketére festett seprűnyéllel szimulálták.⁴⁸ Ehhez hasonló az a 2018-as eset, amikor a Spiegel birtokába jutott információk szerint a Luftwaffe teljes Eurofighter állományából (129 repülőgép) mindössze 4 volt bevethető.⁴⁹ Ráadásul a hazai botrányokat követően a nemzetközi sajtó is több ízben lesajnálóan számolt be a Bundeswehr eszközeinek állapotáról.⁵⁰ A kritikus hangokat pedig csak fokozta, hogy 2019 júniusában előbb két német Eurofighter ütközött egymással, majd pedig egy Eurocopter EC135 helikopter szenvedett balesetet. Mindkét esetben egy-egy pilóta életét vesztette a szerencsétlenségben. Augusztus elején egy műszaki vizsgálat nyomán az a döntés született, hogy a Bundeswehr mind az 53 Tiger helikoptere nem szállhat fel mindaddig, amíg minden egyes darabot át nem vizsgálnak (és ki nem javítanak) az egyik alkatrész potenciális meghibásodása miatt.⁵¹

A nagy visszhangot kapó média hírek mellett a hivatalos jelentések sem festenek túl jó képet a Bundeswehr készenlétéről. A haderő fegyverrendszereinek állapotáról készült 2018 elején nyilvánosságra hozott jelentés (*Bericht zur materiellen Einsatzbereitschaft der Hauptwaffensysteme der Bundeswehr*)⁵² lesújtóan nyilatkozott az eszközállományról.⁵³ Feltehetőleg ez – és a jelentés nyomán felerősödő hazai és nemzetközi kritikák – az oka annak, hogy a 2019 márciusában elkészült újabb jelentést már titkosították.⁵⁴ A jelentés 2015 márciusa és 2017 decembere közötti időtávon vizsgálta a fegyverrendszerek készenlétét. Ez idő alatt összességében javult az eszközállomány állapota, ugyanakkor bizonyos kulcsfontosságú fegyverrendszerek esetében visszaesés volt tapasztalható.⁵⁵ Különösen kritikusnak tekinthető a Leopard harcokocsik állapota, hiszen a 244 eszközből átlagosan 106 darab volt bevethető (sőt a 2017 decemberi mélyponton ez a szám mindössze 70 körül alakult).⁵⁶ Ez körülbelül a teljes állomány 43%-át jelentette. Ráadásul ez az arány a többi eszköz esetében sem volt feltétlenül jobb. A 202 darab Boxer típusú páncélozott szállító harcjármű közül átlagosan 109 darab, az 58 darab NH90

⁴⁶ Uo.

⁴⁷ Uo.

⁴⁸ [Bundeswehr zieht mit Besenstielen ins Manöver](#), [online], 2015. 02. 17. Forrás: welt.de [2019. 08. 01.]

⁴⁹ Matthias GEBAUER: [Luftwaffe hat nur vier kampfbereite „Eurofighter“](#), [online], 2018. 05. 02. Forrás: spiegel.de [2019. 08. 01.]

⁵⁰ Lásd például: Rick NOACK: [Afraid of a major conflict? The German military is currently unavailable](#), [online], 2018. 01. 24. Forrás: washingtonpost.com [2019. 08. 03.], vagy Andrea SHALAL: [Equipment shortages impair German military ahead of key NATO mission](#), [online], 2018. 02. 19. Forrás: reuters.com [2019. 02. 03.]

⁵¹ [Germany: Bundeswehr grounds 'Tiger' helicopters due to technical faults](#), [online], 2019. 08. 07. Forrás: dw.com [2019. 08. 13.] és Thomas WIEGOLD: [Kampfhubschrauber Tiger kann wieder fliegen](#), [online], 2019. 08. 09. Forrás: augengeradeaus.net [2019. 08. 13.]

⁵² Módszertani szempontból a 2017-es jelentés különbséget tesz a teljes eszközpark, a mintavételi eszközpark és a megfelelő készenléti szintet elérő eszközpark között. A teljes és a mintavételi eszközpark közti különbség, hogy előbbi magába foglalja az éppen karbantartás alatt lévő vagy az adott szervezetnél éppen nem elérhető eszközöket is. Ugyanakkor könnyű belátni, hogy ezek sem érik el a megfelelő készenléti szintet, így az elemzésünkben feltüntetett számokat is a teljes eszközállományhoz viszonyítjuk. Fontos továbbá megjegyeznünk, hogy a jelentésben feltüntetett számadatok kis mértékben eltérnek a korábbiakban ismertetett Military Balance adatoktól, melynek oka az eltérő forrásokban és a két elemzés eltérő megjelenési időpontjában keresendő.

⁵³ [Bericht zur materiellen Einsatzbereitschaft der Hauptwaffensysteme der Bundeswehr 2017](#), [online], 2018. 02. 26. Forrás: bmvg.de [2019. 08. 04.]

⁵⁴ [Neuer Bericht zur Einsatzbereitschaft – umfangreicher und detaillierter](#), [online], 2019. 03. 11. Forrás: bmvg.de [2019. 08. 04.]

⁵⁵ [Bericht zur materiellen Einsatzbereitschaft...](#), 8.

⁵⁶ [Bericht zur materiellen Einsatzbereitschaft...](#), 45.

szállítóhelikopterből átlagosan 13 darab, a 382 darab Marderből átlagosan 212 volt bevezethető a vizsgált időszakban.⁵⁷ Utóbbi kapcsán ráadásul negatív tendencia tapasztalható: 2017 decemberében ugyanis a bevezethető Marderek száma inkább a 170-et közelítette. Kirívó a viszonylag modern eszköznek tekinthető Puma páncélozott harcjármű esete, hiszen míg 2017 januárjában a mintegy 120 eszközből 25 volt bevezethető, addig 2017 decemberére 176 eszközből körülbelül 60. Ez a trend azt jelenti, hogy lényegében több eszközzel nőtt a teljes Puma állomány, mint a bevezethető állomány.⁵⁸ Ezen az arányon némiképp javíthatott, hogy azóta még tovább növekedett a teljes állomány és 2018. novemberében 248 Puma állt a haderő rendelkezésére.⁵⁹ A 121 darab PZh 2000 önjáró lövegéből 2017 nyarán kevesebb, mint 20, majd 2017 decemberében körülbelül 45 volt bevezethető.⁶⁰ A haditengerészet kötelékében szolgáló 14 fregattból átlagosan 5, a 6 darab 212A tengeralattjáróból pedig 2017 augusztusától 0 (!) volt bevezethető, tehát a Bundeswehr lényegében elvesztette vízfelszín alatti képességét a vizsgált időintervallumban.⁶¹ A Luftwaffe Tornado és Eurofighter állományára egyaránt igaz, hogy nagyjából 30%-ban voltak bevezethetők, míg az A400M szállítógépek esetében elmondható, hogy míg a teljes eszközpark 8-ról 14 gépre növekedett, addig a bevezethető gépek száma folyamatosan csak 3 darab volt.⁶²

Az A400M projekt ráadásul a kezdeti tervekhez képest óriási késésben van, és jelentős problémákat, valamint óriási költség túllépést produkált az elmúlt években (az eredetileg tervezett 20 milliárd eurós költségvetést csaknem 8 milliárddal meghaladva), ezzel is szimbolizálva a többnemzeti képességfejlesztési projektek nehézségeit.⁶³ A késés mértékét jól érzékelteti, hogy 2018 elejéig mindössze 14 gépet adtak át a Luftwaffének a megrendelt 53-ból.⁶⁴ Igaz, hogy ez az arány némileg javult 2019-re, hiszen a Bundeswehr átvehette a 25. gépet is, ugyanakkor a kitűzött cél még mindig messze van.⁶⁵ Ráadásul, mint a fentiekből már kiderült, a 25 gép egyáltalán nem jelent garanciát azok bevezethetőségére sem. Mindeközben pedig a Tornado többcélú vadászrepülőgépek kapcsán érdemes megjegyezni, hogy azok már az életciklusuk végéhez közelednek, ami stratégiai szinten is fontos kérdést vet fel: mely típus válthatja a Tornadokat annak érdekében, hogy továbbra is biztosítani tudják a taktikai nukleáris töltetek célba juttatásának képességét, fenntartva az elrettentés egyik fontos elemét? Ennek oka, hogy a Bundeswehr kötelékén belül jelenleg csak a Tornado gépek alkalmasak a NATO keretében kötött speciális megállapodások (*NATO Sharing Agreement*) értelmében Németország területére telepített 10-20 darab taktikai nukleáris töltet célba juttatására.⁶⁶ Amennyiben Németország elveszítené ezt a szimbolikus képességét, úgy tovább erodálódhatnának az – amúgy sem túl jó állapotban lévő – transzatlanti kapcsolatok.⁶⁷ Ennek megelőzése érdekében Németország kénytelen pótolni a Tornadók képességét, amelynek kapcsán prob-

⁵⁷ Bericht zur materiellen Einsatzbereitschaft..., 48–51.

⁵⁸ Bericht zur materiellen Einsatzbereitschaft..., 53.

⁵⁹ Unterrichtung durch den Wehrbeauftragten. Jahresbericht 2018. (60. Bericht), [online], 2018. 02. 20. Forrás: bundestag.de [2019. 08. 02.], 41.

⁶⁰ Bericht zur materiellen Einsatzbereitschaft..., 59.

⁶¹ Bericht zur materiellen Einsatzbereitschaft..., 66–68.

⁶² Bericht zur materiellen Einsatzbereitschaft..., 86–94.

⁶³ Ennek kapcsán lásd például: Peggy HOLLINGER – Tobias BUCK – Laura PITEL: A400M: [The €20bn military aircraft that has bedevilled Airbus](#), [online], 2018. 07. 03. Forrás: ft.com [2019. 08. 04.]

⁶⁴ Unterrichtung durch den Wehrbeauftragten. Jahresbericht 2017. (59. Bericht), [online], 2018. 02. 20. Forrás: bundestag.de [2019. 08. 02.], 42.

⁶⁵ Unterrichtung durch den Wehrbeauftragten. Jahresbericht 2018. (60. Bericht), 42.

⁶⁶ E szerződések lényege, hogy bár a nukleáris töltetek indító kódjai amerikai kézben vannak, ugyanakkor a fogadó állam (például Olaszország, Belgium vagy éppen Németország) biztosítja a célba juttatáshoz szükséges technikai háttérrel és adott esetben saját pilótái hajtják végre a feladatot. Bár katonai szempontból nézve a taktikai nukleáris töltetek szerepe elsősorban szimbolikus, politikai szinten mégis jelentősek, hiszen a szövetségen belül érzékeltetik Németország tehervállalását, valamint egyértelműen erősítik transzatlanti és a német–amerikai bilaterális katonai kapcsolatokat. Ez az oka annak is, hogy bár 2009-ben német részről felmerült a töltetek teljeskörű kivonásának lehetősége, a terv végül nem valósult meg. Forrás: PÉCZELI Anna: Célkeresztben a taktikai nukleáris fegyverek, *Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle*, V. évf., 2012/1, 40–50.

⁶⁷ Christian MÖLLING – Torben SCHÜTZ: [Tornado-Nachfolge und FCAS: Doppelentscheidung konfrontiert Deutschland mit Zielkonflikten](#), [online], 2018. DGAP Kompakt. Forrás: dgap.org [2019. 08. 01.], 2.

léma ugyanakkor, hogy a Eurofighterok jelenleg nem rendelkeznek a töltetek szállításához szükséges jogosítványokkal. Ezek megszerzése várhatóan hosszú – a Tornádók életciklusa után véget érő – és költséges folyamat lenne, valamint az engedélyeztetési döntés végső soron az amerikai fél kezében maradna, így Németország szorult helyzetbe kerül.⁶⁸ Miután 2019. január végén az F-35 Lightning hivatalosan is kiesett a Tornado pótlására indított versenyből, így valószínű, hogy Berlin bővíti/modernizálja Eurofighter flottáját, ugyanakkor a NATO taktikai nukleáris képességek fenntartása érdekében kénytelen lesz néhány darab F-18-as gépet is vásárolni és rendszerben tartani.⁶⁹

Összességében a készenléttel kapcsolatos kihívások nyomán a Bundeswehr az elmúlt években rendkívül túlterhelte vált. 2011-től a megszorítások jegyében egyre nagyobbá váltak a Bundeswehr eszközhányai, amiket csak különböző kényszermegoldásokkal (például egyik alakulattól a másikhoz csoportosítással) tudtak ideiglenesen áthidalni, elfedni.⁷⁰ Annak érdekében, hogy a haderő műveleti szerepvállalásait biztosítani tudják, gyakran előfordult, hogy a hazai alakulatoknál csak a leamortizálódott, használhatatlan eszközök maradtak.⁷¹ Mindez pedig – bár biztosítja a műveleti feladatok ellátását – hosszú távú problémákat okoz, hiszen akadályozza a kiképzés folyamatos menetét.⁷² Ráadásul a pénzügyi problémák mellett szervezeti szinten tovább rontja a helyzetet, hogy a Bundeswehr több esetben is külső szolgáltatók számára szervezte ki a karbantartási és javítási feladatokat, aminek következtében megnőtt az átfutási idő és tovább romlottak a készenléti mutatók.⁷³

A teljesség kedvéért fontos ugyanakkor azt is jeleznünk, hogy e számok azért is lehetnek ilyen aggasztók, mert a Bundeswehr szervezeti kultúráját Európán belül is példaértékű transzparencia uralja. A készenléttel kapcsolatos elemzések ugyanis a legtöbb esetben nem férhetők hozzá a közvélemény számára. Így például arról sem lehet pontos képünk, hogy vajon milyen mutatókat produkálnának más európai országok vagy akár a Magyar Honvédség egy hasonló mintavétel során. E transzparencia pedig összességében negatívan torzíthatja a német haderő készenlétéről alkotott képünket.

Kitekintés

Mindent összegezve a német haderő jelentős nehézségekkel kénytelen szembenézni a következő években. Bár a védelmi kiadások fokozatos növelése önmagában pozitív fejlemény lehet (amennyiben megvalósul), az évek óta tartó alulfinanszírozottság nyomán kialakult problémák nem számolhatók fel egykönnyen. A Bundeswehr képességei papíron rendkívül impozánsnak tűnhetnek, ugyanakkor a készenléttel kapcsolatos problémák negatívan befolyásolhatják Németország műveleti szerepvállalását is. Ezen túlmenően a haderővel kapcsolatos problémák rontják a szervezet társadalmi megítélését is, ami nemcsak a meglévő személyi állomány morálját érintheti, hanem csökkentheti a toborzás sikerét is. Arról nem is beszélve, hogy az ambiciózus európai védelmi integrációval kapcsolatos német tervek (például a keretnemzet koncepció) elképzelhetetlenek egy modern, jól felszerelt és ütőképes Bundeswehr nélkül. Az aktuális kihívásokból következően ugyanakkor valószínűsíthető, hogy a problémák meghaladása legjobb esetben is csak középtávon – tartós politikai és pénzügyi támogatás mellett – elképzelhető folyamat.

⁶⁸ MÖLLING – SCHÜTZ, 3.

⁶⁹ Benjamin STIEBEL: [Milliardenauftrag für Airbus / Lockheed aus dem Rennen um Tornado-Nachfolge](#), [online], 2019. 02. 01. Forrás: [behoerden-spiegel.de](#) [2019. 08. 02.]

⁷⁰ Rainer L. GLATZ – Martin ZAPPE: [Ambitious framework nation: Germany in NATO](#), [online], 2017. SWP Comments 35, 2017. szeptember. Forrás: [swp-berlin.org](#) [2019. 08. 01.], 2.

⁷¹ [Unterrichtung durch den Wehrbeauftragten. Jahresbericht 2017. \(59. Bericht\)](#), 42-43. és [Unterrichtung durch den Wehrbeauftragten. Jahresbericht 2018. \(60. Bericht\)](#), 42.

⁷² Uo.

⁷³ Uo.

Az „SVKK Elemzések” 2003 óta a kutatóintézet munkatársainak tematikus szakpolitikai elemzéseit megjelentető időszakos kiadvány, melyben a szerzők független kutatói álláspontjukat közlik.

Az NKE Eötvös József Kutatóközpontjának Stratégiai Védelmi Kutatóintézete független szakpolitikai kutatóintézet, a kiadványaiban megjelenő elemzések, álláspontok, vélemények nem feltétlenül tükrözik a szerkesztőség vagy a kiadó véleményét. Az elemzésben foglalt információk, adatok, megállapítások tájékoztatás céljából készültek.

Kiadó: NKE Eötvös József Kutatóközpont Stratégiai Védelmi Kutatóintézet

Szerkesztés és tördelés:
Csiki Varga Tamás, Tálás Péter

A kiadó elérhetősége:

1581 Budapest, Pf. 15.

Tel: 00 36 1 432-90-92

E-mail: svkk@uni-nke.hu

2019 – : NKE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések (ISSN 2063-4862)

2012–2019: NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4862)
2011–2012: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4854)
2007–2011: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések (ISSN 2063-4854)
2003–2007: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4854)

© Etl Alex, Csiki Varga Tamás, 2019

© NKE Eötvös József Kutatóközpont Stratégiai Védelmi Kutatóintézet, 2019